

Մ Ե Ն Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

ՄԱՐԱԿԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԲԵՆՈՍԼՈՒՐՈՒԹՅԱՆ ԶԻ ԿՐՆԱՐ ԱՄՆ ԻՆՅ ՄԻԱՄԳԱՄԱՅՆ ԽՈՐՀԻՆԸ ԳԱՆՈՆՔ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԵՆՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԿՐ ԴԱՍԱԼՈՐԷ ԵՆ ՄԻ ԱՌ ՄԻ ԾԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ ԿԱՆՈՆԱԼՈՐԵԼՈՒ ԲԱՄԱՐ ԳԱՆՈՆՔ: ՍԱԿԱՅՆ ԲԱԶՄԱՆՈՒՄ ԺՈՂՈՎ ՄԻ, ԻՆՅԱԿԷՆ ՈՐ Է ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, ԿԱՐԱՍԱԿԱՆ Է շԱՌ ՄԻ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՆՆԵՐ ՄԻԱՄԳԱՄԱՅՆ ԱՌԱՋ ՄԻՆԸ ԲԱՅՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԾԵՆ ԱՅՆԱԿԷՆ ԳՅՈՅ ԶԻ ՍԱՐ: ԲՈՂՈՐ ՄՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐ ԳԵՐԱՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՆ ԿՐՈՂԵԼԻՎԻՎՈՅ ԿԵՂՈՐՈՆԱԳԱՐ Է: ԱՅՈՒ, ՍՈՂՈՂ Է ՈՐ ԱԿԱՆՑ ԿԱԽՈՒՆԵԱԼ ՎԵՆԻՑԵԼՈՒՍԻ ՏԱՌԻՆ՝ ՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ԽԱՄԱՍՈՒԹԵԱՆՔ ԿԱՐԳԵՑ ԻՐ ԱՍԻԱՅԻ ԲԱՅՐԻՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՓԱՓԱՔԸ: ՄՈՒԿ ԸՐԻՆ ՀԷՏԱԳԻ ԱՐԵԱՅՈՐԴՈՒՆ ԴԵՅԻՆ ՏԵՅՈՒՆՆԻ «ԸՆԴԱՐԾԱԿ ՏԵՍՈՒԹԻՆՆԵՐՈՒՆ» ԽԱՅԻՖԱՆԵՐՈՒ ԿԱՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՈՒԹԵԱՆ ՎՈՅՈՔ, ՍԱԿԱՅՆ ՄԻՆՅԵՆ ԱՅՍՈՐ ԲԱՂԱՔԱՐԳԵՆՆԵՐՆԵՐ ՈՅ ԱԷԿԸ ԸՍԱԼ, ԹԷ ԻՆՅ ԱՍԻԱԿ ԸՐԱՅ ԹՈՒՐԵՐԻՈՅ ՎԻՏԱԿԸ, ԵՆ ԲԵՍՏԵԼԱՐԱՐ ԲՈՆ ԸՆԱԿՈՂ ԶԵՐԱՍՈՆԷԼԵՑ ԴԵՐՔԸ:

ԱՌԱՆՑ ՆՈՒԱԳԵԼ ՈՒՂԵԼՈՒ ՈՐ ԵՆ Է ԿԵՐԱՅՈՎ ԱՐԱՔՆԵՐՈՒ, ՅՈՒՆԱՑ ԵՆ ԱՍՈՐԼՈՑ ԱՐԱՂԻՆՔԸ, ԴԻՍՏԵԼ ԱՍԻԱԿ ԽԱՄ՝ ՈՐ ՀԱՄԱՌԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՆԵՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆ ԵՆ ԷՆ ԲԱՄԱՍԱՐԻՄ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ, ԱՍԻՈՅ ԶԵՐԱՍՈՆԷԼԵՑ ԱՅԸ, ՀԱՅԵՐՆ ԵՆ, ԵՆ ԱՌԱՆՑ ՎՈՅ Է ՈՐ ԱՄՆԵՆՑ ԵՅԻ ԿՐ ԽՍՈՒԼԻ: ՀԱՅԵՐՆ ՆԵՐԿԱՅ ԱՍԱՍՏԵՐԱԳՄԻ ԱՄՆԱՄԵԾ ԳՈՐԾԵՐՆ ԵՂԱՆՈՒ, ՍԱԿԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ԱՌԱԼՈՐ ԴԺԵԱՍԽԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԳԵԼ ԶԵՂԱՆ ՈՐ ԴԻՄԱՂԵՐՆ ԹՆՆԱՄՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՑՈՒԼԵՐՈՒ ԺԱՄՆ՝ ՄԻՆՅԵՆ ԱՅՍՈՐ: ՈՐՈՒԼԵՐՈՒՆ ԻՐԵՆՑ ՄԻԱՅՆ ԵՆ ՈՐ ԴԵՌ ԿՐ ԿՈՒԼԻՆ: ԲԱՑՑ ԸՆԴԱՄԱՐԱԿԷՆ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԻԿ ԿԱՐԾԻ ՍԻՐՈՒ Կ'ՈՒՆՆԱՆԱՆ: ՈՒՍՈՒՍ ԱԷՍՏԸ ԶԷՆ ԻՐԵՆՑ ԳԵԱԳՄԱՆ ԴԻՄՈՒՄ ԸՆԵԼ, ԱՅԼ ԶԱՌՈՒՆ: ԱՂՈՒ ԲԱՄԱՐԱԿԱՑ ԶԱՌԻ Կ'ՈՒՂԷ, ԿՐ ԱՄԱՐԱՆՅԷ ՈՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՒՔԸ ՀԱՅԵՐՆ ԱՌԱՅԱԿՈՒՄԵԱՆ ԱՍԻՈՅ ԱՄՆԵՆՑ ԳՈՐԱԼՈՐ ԱԳԳՆ ԸՆԷ: ՀԱՐԿ Է ՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ Ի ՎԻՏԱԿԻ ԸՐԱՅ ՔԻՐՈՒՍԻԱՍՏԱՆԻ, ԱՂՈՒՐԻՎՈՒԼԱՍԻ ԵՆ ՉԵՐԱԿԱՅ ԳԱԼԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԱՐՈՒՆԵՐՈՒ ՍԱՌԱԾԵՐՈՒ՝ ԸՆԴԱՄԱՐԱՐ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՆՔՆԵՐԸ ԵՂԱՐԳԵԼ ՍԱՂՈՒ ԲԱՄԱՐ, ԱՌԱՆՑ ՈՐՈՅ ԵՆ

րոպան պարտական պիտի ըլլայ զինուորական խումբեր պահպանել՝ միանգամայն քրիստոնեայ եւ մահմետական տարբերութե կազմուած գաւառներու մէջ, - որով շատ լուրջ պաշտօն մը, - առանց հաշուելու եւրոպական տէրութեանց մէջ ծագելիք դժուարութիւնները՝ որ նմանօրինակ գործ մը անխաժեշտ հետը պիտի բերէ:

Պէտք է հեռացնել այսօրուան դաշնակիցներու միջեւ գծաւորութեան պատճառները, եւ ասական ինդիւստրիալ լուծելու հաւմար՝ փնտռելու չէլապ այդ օտարածին խառնուրդներուն՝ որ ոչ զոք կը գոհացնեն եւ շատ անգամ մտռելով տարր կը մնան:

Օսմանեան վարչութիւնը մահուան դատապարտուած է, վերջացած բան է. բայց հարկ է զանկալ լրացնել հաստատուն, իրական, արդար, ապրելու կարող կազմակերպութեամբ մը: Այդ, սոսկ որ ատակ է վստահացնել ապահովութիւնը առաջակողմեան Ասիոյ հիւսիսակողմը, Մեծ Հայկական Պետութեան մը կազմութիւնն է, որու ի սկզբան տնտեսապէս եւ զինուորաբար թիկունք ըլլայ Համաձայնութիւնը: Պաշտպանողութեան (protectorat) խօսք չեմ ընէր, որովհետեւ սոսկ օգտակար է ինքզինքը կառավարել չգիտցող ժողովուրդի մը, եւ յայտ է թէ Հայերը այդ վիճակի մէջ չեն, Գործի մէջ հնարամաս, ճարտար եւ բանիբուն, ամէն մասնաճիւղի մէջ յարմար անձեր ունին, նշանաւոր իրենց գիտութեամբ, զորս կրնայ շատ լաւ բանի բերել ապագայ հայ կառավարութիւնը:

Անուհանդերձ, մեր առջեւ կը գտնուի այնպիսի ազգ մը, որ դարերէ ի վեր կը բախի իր զարգացման ամէն դժուարութեանց, որ ստիպուած է մեծագոյն կրթութիւնը իր հայրենիքէն դուրս երթալ փրկուելու. սակայն այսօրուան տղաք՝ վստուական մարդիկը, բաւին ամենէն լայն իմաստովը մարդիկ պիտի ըլլան, եւ քսան տարի չանցած, Հայաստան պէտք պիտի չունենայ որ եւ մասնագէտ իր երկրէն եւ իր ազգային ընտանիքէն դուրս փնտռելու: Հիւրանական արդար պահանջութեան իր յայտարարութեան մէջ, վերջէլս պար-

զեց Յոյներու փափաքը Հայոց Թողլու իրենց ազգագրական իրաւունքը՝ Տրապիզունի վրայ: Գեղեցիկ ցոյց մ'է այս, զոր անշուշտ պիտի չմոռնան բնաւ Հայկայ որդիքը, որովհետեւ կամենններու քաղքին ժառանգութիւնը Հայաստանի համար կենսական խնդիր մ'է: Աւելն տեսակետով, իրեն նաւահանգիստ մը հարկաւոր է Սեւ ծովու վրայ, չվերածուելու համար Զուլիգիւրի մը, կամ Հունգարիա մը՝ հարկատու իր դրացիներուն, եւ ինչ դրացիներու: Քիւրտերը, վրացիները եւ Պարսիկները որ ամէն դաշնադրութեամբ, ամէն պայմաններով եւ բարի յօժարութեանց լաւագոյններովն հանդերձ, իրենց ոչ մէկ օգուտ կրնան ընծայել, վասն զի անոնք ալ եւրոպայի կը կարօտին:

Այդ պետութիւնները ամենամեծ շահը ունին Հայաստանի անկախութիւնը հռչակելու, եւ կրնան զայն ընել նոյն իսկ Օսմանեան տէրութեան քաղքին վճռուելէն եւ Ռուսիոյ ոչնչական (nihiliste) շփոթի մէջէն ելլելու առաջ: Հայերը տրտուեցի շատ պատճառներ ունեցան ծարական վարչութեանէն եւ իրենցմէ ոչ մէկը չհնարակներու լուծին կրկին ենթարկուիլ պիտի ուզէ: Վերջացած է ալ եւս մոսկովական ազդեցութիւնը Կովկասի հարաւակողմը գտնուող երկիրներուն մէջ. իսկ տաճկական տիրապետութեան եւ ոչ խօսքն ընենք:

Թող շտապեն արդ. եւ Համաձայնութիւնը պիտի գտնայ Հայաստանի մէջ գործօնութեան կեդրոն մը՝ ուսկից դիւրին պիտի ըլլայ իրեն տարածուիլ վերջնականապէս խաղաղելու համար առաջակողմեան բոլոր Ասիան. ասիակ լուծումը պիտի ըլլայ ամենէն փափուկ խնդիրներէն միոյն՝ յետ կէդրոնական եւրոպայի կրնուոյն:

Ժ. ՏԵ ՄՈՐԱՆ:

1. Հեղինակին փափաքին համեմատ, վերոյիշեալ յօդուածն մաս է շարքի մը՝ մեզ զրկուած յատկապէս՝ ի տալիս Թարգմանելով հրատարակելու, Թերթերուն մէջ: Չոցա հասարակաց կարծիք մը յորինելու համար:

ԽԲԲ. ԲԶԲ.